

WILLY DE HEER

Alle leerlingen bij de les

Voorkom vastlopen
van moeilijk en
makkelijk lerenden

Lannoo
Campus

WILLY DE HEER

Alle leerlingen bij de les

Voorkom vastlopen
van moeilijk en
makkelijk lerenden

Lannoo
Campus

D/2021/45/520 – isbn 9789401478410 – nur 740

Vormgeving omslag: Margo Togni, Renkum
Vormgeving binnenwerk: Adept, Velsbroek

© Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, 2020

Dit boek is een uitgave van Uitgeverij LannooCampus (Amsterdam en Leuven).
LannooCampus maakt deel uit van Uitgeverij Lannoo nv.

Eerste druk, 2021

Alle rechten voorbehouden.

Behoudens de uitdrukkelijk bij de wet bepaalde uitzonderingen mag niets van deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Uitgeverij LannooCampus:

Postbus 23202

1100 DS Amsterdam (Nederland)

www.lannoocampus.com

Vaartkom 41

3000 Leuven (België)

Inhoud

Voorwoord	7
Inleiding	9
Deel I Herken de verschillen	11
1. Ontwikkeling en leerproces	13
1.1 Intelligentie	13
1.2 Leerproces	20
1.3 Hoofdpijnen ontwikkeling en leerproces	27
2. Moeilijk en makkelijk lerenden	28
2.1 Moeilijk lerend/verstandelijk beperkt	28
2.2 (Zeer) makkelijk lerend/(hoog)begaafd	34
2.3 de verschillen uitgelicht	40
2.4 Hoofdpijnen ontwikkeling moeilijk en makkelijk lerenden	45
3. Hoe ontwikkelingsverschillen herkennen	46
3.1 Vroege herkenning	46
3.2 Signalen gedurende de schoolperiode	48
3.3 Hoofdpijnen herkenning	49
Deel II Erken de verschillen	51
4. Erkenning is niet vanzelfsprekend	52
4.1 Onderschatting van de aanpassingsproblemen	52
4.2 'Doe maar gewoon...'	54
4.3 Goede bedoelingen en veronderstellingen	55
4.4 Veronderstellingen die je blik vertroebelen	56
4.5 Hoofdpijnen erkenningsproblemen	59
5. Waarom erkenning van verschillen belangrijk is	60
5.1 Afstemmingsproblemen	60
5.2 Stress maakt meer kapot dan je lief is	69

5.3	Chronische slapeloosheid of insomnie	74
5.4	Hoofdpijnen belang van erkenning	77
6.	Vastlopende leerlingen	78
6.1	Problemen door niet (h)erkennen	78
6.2	Misdiagnoses	92
6.3	Hoofdpijnen vastlopende leerlingen	97
7.	Hoe ontwikkelingsverschillen erkennen?	98
7.1	Reflecteer op je overtuigingen	98
7.2	Niemand is gelijk maar wel gelijkwaardig	99
7.3	Hoofdpijnen erkenning	100
Deel III	Verander je aanpak	103
8.	Hoe herken je moeilijk en makkelijk lerenden?	104
8.1	Herkenning aan het begin van de schoolcarrière	105
8.2	Signalen gedurende de schoolperiode	106
8.3	Hoofdpijnen herkenning moeilijk en makkelijk lerenden	111
9.	Hoe erken je moeilijk en makkelijk lerenden?	112
9.1	Wees je bewust van je denkbeelden	112
9.2	Hoe kun je leerlingen motiveren?	114
9.3	Educatief partnerschap	116
9.4	In gesprek met leerling en ouders	118
9.5	Hoofdpijnen erkenning moeilijk en makkelijk lerenden	119
10.	Hoe verander je het onderwijs?	121
10.1	Onderwijsaanpassingen voor moeilijk en makkelijk lerenden	122
10.2	Optimaliserend Onderwijs voor alle leerlingen	140
10.3	Hoofdpijnen verandering	144
11.	Nawoord	147
	Literatuur	148
	Websites	156

Voorwoord

Als onderwijzers in hart en nieren word ik, zonder ook maar één regel te hebben gelezen, enthousiast van de titel:

‘Alle leerlingen bij de les.
Voorkom vastlopen van moeilijk en makkelijk lerenden’

Dit boek wil ik dan ook lezen. Elke leerling laten groeien en bloeien, niet alleen de leerling met een gemiddelde intelligentie maar ook de makkelijk en moeilijk lerende. Dit gun je iedereen. Wat een prachtintentie! Wat heeft de leerling nodig en hoe stem ik het onderwijs hierop af? Geen gemakkelijke opgave, echter wel de moeite waard om hier doelgericht en vol passie mee aan de slag te gaan. Dit alles begint met ‘Wie ben ik, wat zijn mijn drijfveren en overtuigingen? Wat maakt dat ik handel zoals ik handel?’ Kortom, wat is mijn professionele identiteit en ben ik bereid hieraan te schaven, zodat ik elke leerling een gelijke stem kan geven? In dit boek vormen de begrippen herkennen, erkennen en waarderen de leidraad. Dit alles verrijkt met handelingsadviezen om het onderwijs op maat te maken voor makkelijk en moeilijk lerenden.

Herkennen wordt omschreven als het waarnemen van verschillen, overeenkomsten in de onderwijsbehoeften van moeilijk en makkelijk lerenden. *Erkennen* begint met inzien dat deze leerlingen onderwijs op maat nodig hebben om vastlopen en misdiagnoses te voorkomen.

Waarderen vraagt om een mindset van de leraar die uitgaat van gelijke kansen en mogelijkheden. Preventie is de sleutel tot succes. Het gezegde ‘voorkomen is beter dan genezen’ is hier zeer zeker op zijn plaats.

Onderschatting en/of overschatting liggen anders op de loer met chronische stress tot gevolg. Chronische stress leidt, zonder tussenkomst van beschermende factoren, tot stoornissen in het leren, het geheugen en de veerkracht van elk mens en zoals in dit boek uitgelicht voor de makkelijk en moeilijk lerenden in het bijzonder. De

psychologische basisbehoeften (competentie, autonomie en goede relatie) van ieder mens moeten voortdurend gerespecteerd worden. Ik ben ervan overtuigd dat de leerschakelaar bij elke leerling van nature aanstaat. Het is de taak van ons allemaal om deze leerschakelaar niet langzaam te laten uitdoven. Elk kind wil leren, zo ook deze leerlingen.

Verander indien nodig je aanpak, stem de beschreven handelingsadviezen af op de leerling in kwestie en geef educatief partnerschap handen en voeten.

Ook hier een pleidooi voor het professionele zelfrespect van de leraar. De leraar doet ertoe en maakt het verschil. Je staat er niet alleen voor, je bent een teamlid en samen met jouw collega's maak je onderwijs. Vraag je ook af 'in hoeverre houdt het jaarklassensysteem de mismatch met het onderwijs dat makkelijk en moeilijk leren nodig hebben in stand'. Durf jij samen met jouw collega's op zoek te gaan naar mogelijkheden om het onderwijs anders te organiseren? Ik wil er in ieder geval voor gaan. Dit boek biedt me handvatten, echter, ik blijf kritisch en ben voortdurend op zoek wat wel en wat niet werkt.

Ik wens je veel lees- en denkplezier.

Ginny Vlieks

Landelijk coördinator Master Educational Needs Hogeschool Utrecht

'Met de handreikingen die in dit boek gepresenteerd worden, kan het onderwijs voor iedere leerling zo ingericht worden dat hij of zij hier optimaal van profiteert en kan opgroeien tot een gelukkige mens.' - Prof. Dr. Xavier M. H. Moonen, orthopedagoog-generalist, Koraal Strategie en Kennisontwikkeling, bijzonder hoogleraar Universiteit van Amsterdam, bijzonder Lector Zuyd Hogeschool, Heerlen

'Iedere leraar doet ertoe voor de 1 miljoen moeilijk of makkelijk lerende kinderen. Een boek dat inzicht geeft, praktische handvatten en een pleidooi om het onderwijs anders in te richten.' - Drs. Ingrid Lammerse, voorzitter College van Bestuur, Hogeschool KPZ

Inleiding

Het mooie aan het zijn van leraar op de basis- of de middelbare school is voor mij dat je kinderen en jongeren elke dag een stapje verder kunt helpen in hun ontwikkeling. Je doet er echt toe. Maar wat als een leerling niet goed in zijn vel lijkt te zitten, leer- en gedragsproblemen heeft en mogelijk vastloopt? Hoe moet je daarmee omgaan? Dit kan lastig zijn, maar ook uitdagend. Juist voor die leerling kun jij het verschil maken.

Dit boek is bedoeld om je te helpen ervoor te zorgen dat ook die leerlingen een stapje verder komen. De geboden handreikingen zijn gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek, en niet op een mening van deze of gene. De achtergrondinformatie en de handvatten in dit boek helpen je moeilijk en makkelijk lerenden net zo te ondersteunen en te begeleiden als de gemiddeld lerenden. Hierdoor kun je voorkomen dat leerlingen vastlopen. Als je behoefte hebt aan meer verdieping, dan kun je die vinden op de website van de uitgever.

Bedenk overigens dat je als leraar niet alles zelf kunt en hoeft te doen; je hebt de expertise en kwaliteiten van anderen nodig. Samen kun je de leerling echt helpen.

De handvatten om het onderwijs aan te passen, zijn breed toepasbaar en leiden feitelijk tot onderwijs dat aansluit op de ontwikkeling van alle leerlingen.

Leeswijzer

In deel I van dit boek staat de herkenning of signalering van de ontwikkeling en het leerproces van gemiddeld, moeilijk en makkelijk lerenden centraal. In deel II wordt uiteengezet waarom het belangrijk is dat de ontwikkelingsverschillen van leerlingen worden erkend. In deel III worden concrete handvatten gegeven om moeilijk en makkelijk lerenden te herkennen, erkennen en je onderwijs voor deze leerlingen te veranderen. Aan de hand van casussen, verdieping, figuren, tabellen en handvatten voor de praktijk word je door de materie heen geleid.

Ten slotte nog dit: waar verwezen wordt naar personen, kan waar hij staat ook zij gelezen worden.

Deel I

Herken de verschillen

In deel I van dit boek leer je de overeenkomsten en verschillen in de ontwikkeling en het leerproces van gemiddeld lerenden, moeilijk en makkelijk lerenden te herkennen.

Herkennen: signaleren, door waarnemen beseffen wie of wat iets is.

Aan het einde van dit deel:

1. herken je de verschillen in ontwikkeling van gemiddeld lerenden en die van moeilijk en makkelijk lerenden;
2. herken je de overeenkomsten en verschillen in de ontwikkeling van moeilijk en makkelijk lerenden;
3. herken je het leerproces en de leerbehoeften van moeilijk en makkelijk lerenden.

1. Ontwikkeling en leerproces

Een mens is continu in ontwikkeling. Op de weg naar volwassenheid verandert een baby niet alleen in *fysiek en motorisch* opzicht, maar ook op *cognitief, sociaal en emotioneel* gebied en qua *persoonlijkheid*. In de ontwikkelingspsychologie worden de algemene principes van de menselijke ontwikkeling onderzocht, beschreven en verklaard. Hiermee krijg je inzicht in het leerproces van leerlingen en daarmee zicht op hun onderwijsbehoefte. Daarnaast kun je leerlingen herkennen die zich anders ontwikkelen dan de gemiddelde leerling. Uit onderzoek is gebleken dat de *cognitieve, sociale, emotionele en persoonlijkheidsontwikkeling* nauw zijn verweven met de *intelligentie* van een individu.

1.1 INTELLIGENTIE

De intelligentie van een mens wordt bepaald door zijn *verstandelijke capaciteiten* en zijn *cognitieve vaardigheden*, zoals waarnemen, denken, herinneren, geheugen, aandacht en leren. Daarnaast zijn ook zijn *sociale redzaamheid* en *persoonlijkheid* relevant.

Een belangrijke *verstandelijke capaciteit* is de informatieverwerkingscapaciteit. Als deze groot is, dan kan de persoon in kwestie in korte tijd grote hoeveelheden informatie verwerken. Is deze beperkt, dan wordt informatie langzaam en in kleine hoeveelheden verwerkt. De betrokkene is dan langzaam van begrip. De informatieverwerkingscapaciteit bepaalt voor een belangrijk deel de hoeveelheid kennis en vaardigheden die iemand kan opdoen c.q. leren.

Het verbale vermogen is een *cognitieve vaardigheid* die vooral wordt bepaald door ervaring en leren. Het geeft aan hoeveel kennis en vaardigheden de betrokkene zich eigen heeft gemaakt. Hierbij speelt de omgeving een belangrijke rol. De cultuur, het sociaaleconomisch milieu, de opvoeding en het onderwijs zijn doorslaggevend voor het verbale vermogen.

Met *sociale redzaamheid* wordt bedoeld op de mate waarin het individu het vermo-

gen en de vaardigheden heeft om flexibel om te gaan met een veranderende omgeving en zelfstandig te kunnen functioneren in de samenleving.

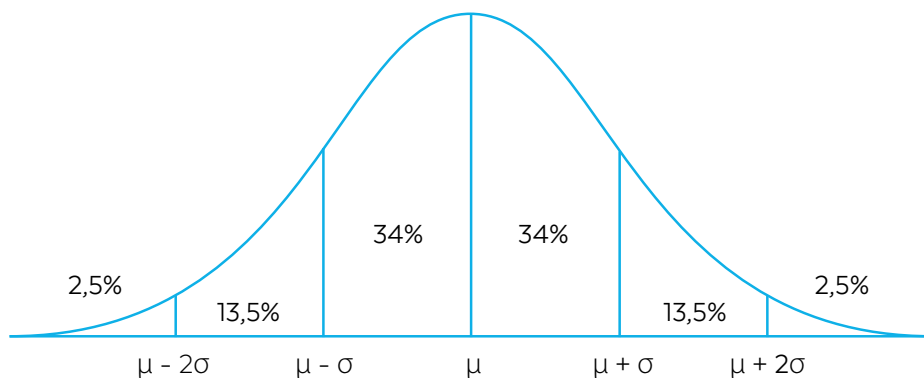
Onder *persoonlijkheidsfactoren* kunnen zelfvertrouwen, volharding of taakgerichtheid, creativiteit, motivatie en sociale competentie worden verstaan.

Intelligentie kan worden gedefinieerd als (vrij naar Geelhoed et al., 2016):

alle verstandelijke capaciteiten, processen en vaardigheden die ervoor zorgen dat mensen kunnen redeneren, verbanden kunnen leggen, problemen kunnen oplossen, regelmaat kunnen ontdekken, nieuwe taken kunnen vervullen, kunnen leren en zich flexibel kunnen aanpassen aan nieuwe situaties.

Hoe is intelligentie verdeeld over de bevolking?

Het intelligentieniveau van een individu kan door een psycholoog met behulp van verschillende tests in kaart worden gebracht en zo worden vergeleken met de rest van de populatie. Voor deze vergelijking wordt gebruikgemaakt van de zogenoemde *normaalverdeling*. Figuur 1.1 geeft de verdeling van intelligentie over een populatie weer.

Figuur 1.1: De normaalverdeling.

Toelichting: μ = de Griekse letter *m* van *midden*; σ = de Griekse letter *s* van *standaard afwijking*. Overgenomen uit <https://www.dr-aart.nl/Statistiek-normale-verdeling.html>

Het midden van de normaalverdeling (μ) geeft een IQ van 100 weer, de gemiddelde score van iemands leeftijdsgroep. Een IQ-score is afwijkend als deze 1 of meer standaardafwijkingen (σ) boven of onder het gemiddelde ligt. Gemiddeld scoort 68% (34% + 34%) een IQ van 85 tot en met 115 (op of rond 1 σ van de 100). 13,5% behaalt een IQ-score van 85 tot 70 (1 tot 2 σ onder de 100) en 13,5% een score van 115 tot 130 (1 tot 2 σ erboven). Circa 2,5% scoort een IQ van 70 of lager (2 of meer σ onder de 100) en circa 2,5% een IQ van 130 of hoger (2 of meer σ boven de 100).

Een IQ-test bestaat uit meerdere testonderdelen die gezamenlijk een beeld geven van de intelligentie van de geteste op dat moment. Zo'n onderzoek is een momentopname. Het testresultaat wordt beïnvloed door bijvoorbeeld stress tijdens de testafname. Daarnaast is er altijd wel sprake van een zekere meetfout. Daarom wordt bij een IQ-score een bepaalde reikwijdte van scores gegeven, bijvoorbeeld tussen de 63 en de 77. Ten slotte is het gecombineerde resultaat van een IQ-test en van een onderzoek naar het sociaal aanpassingsvermogen geen hard gegeven. Steeds moet het resultaat worden beschouwd in relatie tot de ontwikkelingsgeschiedenis van de geteste, de omgeving waarin hij leeft, werkt en/of onderwijs geniet. Denk bijvoorbeeld aan kinderen die zijn mishandeld of kinderen met een trauma.

Over de vraag of menselijke eigenschappen als intelligentie zijn aangeboren (*nature*) of aangeleerd (*nurture*) wordt al ruim 400 jaar gediscussieerd. Het antwoord op deze vraag is belangrijk, want het is bepalend voor de inhoud van het onderwijs en voor de onderwijsmethode en het onderwijsbeleid.

Aanleg

Als je ervan uitgaat dat alleen de erfelijke aanleg bepalend is voor menselijke eigenschappen als intelligentie - het *nature*-standpunt -, dan treed je in de voetsporen van de pedagogen Rousseau (1712-1778) en Goethe (1749-1832). In hun pedagogische geschriften laten zij hun hoofdpersonen, respectievelijk Émile (1762) en Felix, opgroeien in een omgeving waarin volwassenen geen eisen aan hen stellen. De volwassenen zijn slechts begeleiders. De kinderen ontwikkelen zich langzaam tot de personen die zij in aanleg al zijn. Zij worden niet afgeleid door de zorgen en beslomeringen van volwassenen.

Scholen die het onderwijs conform het *nature*-standpunt inrichten, beschouwen het aanbieden van leerstof als het opdringen van onderwijs. Het idee is: *wat erin zit, komt er wel uit*. De leraren zijn begeleiders en vormen samen met de leerlingen de

schoolleiding. De leraren en leerlingen bepalen ook gezamenlijk welke nieuwe leeraar/begeleider moet worden aangenomen. Wat geleerd wordt, met wie en op welk moment wordt beslist door de meerderheid van de kinderen. Democratische scholen bijvoorbeeld werken volgens dit uitgangspunt.

Casus 1.1: Margriet

In deze casus komt naar voren dat erfelijke aanleg bepalend kan zijn voor wat je wel of niet kunt worden (Smitsloo, 2021):

‘Het dansen greep me [Margriet] als kind meteen enorm [...]. Ik had een heel realistische docente. Op een gegeven moment vroeg ik haar: kan ik professioneel danseres worden? Ze zei meteen: nee, daar heb jij de fysieke mogelijkheden niet voor. Ja, de balletwereld is keihard. Je kunt nog zo gedreven zijn, als je je been niet boven je hoofd kunt krijgen, kun je het vergeten. De meeste meisjes lukt dat niet. En als je halslijn, je knieën, de stand van je voeten niet kloppen, dan houdt het ook op. Het kan zomaar zijn dat er op de professionele balletacademie tegen je wordt gezegd: je hebt rare knieën. Dus ik begreep mijn docente heel goed.’

Opvoeding en onderwijs

Ga je ervan uit dat intelligentie alleen wordt bepaald door opvoeding en onderwijs - het *nurture*-standpunt -, dan is pedagoog Locke (1632-1704) je hierin voorgegaan. Hij beschouwt de mens bij de geboorte als een *tabula rasa*, een onbeschreven blad. Volgens Locke (1693) wordt een kind louter gevormd door ervaring en opvoeding. Psycholoog Watson (1878-1958) heeft dit standpunt begin 20e eeuw nieuw leven ingeblazen. Volgens hem kan ieder gezond kind een specialist worden onafhankelijk van zijn talenten, voorkeuren, ras of voorouders. Onder specialist verstaat hij zowel een arts als een advocaat, artiest, dief of bedelaar. Naar het effect van oefenen op prestaties is in de 20e eeuw veel onderzoek gedaan. Ericsson, Krampe en Tesch-Römer (1993) concluderen dat meer dan 10.000 uren gemotiveerd en deskundig oefenen het verschil maakt of een violist een expert of een amateur is. Volgens Ericsson (2007) zijn prestatieverschillen tussen individuen niet gebaseerd op aangeboren talent, maar op uitgebreid en intensief oefenen. Selectief slapende genen die in het DNA zitten van

alle gezonde kinderen worden hierdoor volgens hem geactiveerd.

Onderwijsinstellingen waarin het *nurture*-denkbeeld centraal staat zijn scholen waarin alle leerlingen grotendeels hetzelfde onderwijs ontvangen. Uitgegaan wordt van het principe: *prikkel alle aandachtsgebieden van kinderen en laat hen op al die gebieden kennis en vaardigheden opdoen*. Het *nurture*-denkbeeld is leidend in het leerstofjaarklassensysteem waarin leerlingen zijn ingedeeld in groepen van min of meer dezelfde leeftijd. De leerstof wordt per leerjaar afgestemd op de ontwikkeling, leerkenmerken en onderwijsbehoeften van gemiddeld lerenden van die leeftijd.

Combinatie is cruciaal

Inmiddels is uit vele onderzoeken duidelijk geworden dat bij de ontwikkeling van mensen zowel *nature* als *nurture* van belang zijn. De aanleg van een kind bepaalt zijn mogelijkheden, maar ook zijn opvoeding en het onderwijs beïnvloeden in grote mate zijn ontwikkeling (casus 1.2, Lodewijk XVII). De kennis en vaardigheden van een kind nemen immers toe door *ervaring* op te doen en zich aan te passen aan de omgeving. Onderdeel van de opvoeding is ook het opbouwen van de emotionele band van het kind met zijn ouders en het ontwikkelen van het gevoel van veiligheid en geborgenheid. Bij een jong kind is *nurture* van essentieel belang. Als een kind opgroeit in een omgeving waarin weinig communicatie of speelmogelijkheden zijn, dan doet hij hiermee weinig ervaring op. Dit beïnvloedt zijn vermogens in negatieve zin. Tot het 8e levensjaar blijkt het effect van *nurture* op de intelligentie van een kind zelfs het grootst te zijn, daarna wordt de invloed van *nature* belangrijker.

Casus 1.2: Lodewijk XVII

Koning Lodewijk XVI (1754-1793) van Frankrijk was een intelligente man. Samen met Marie-Antoinette (1755-1793), prinses uit Oostenrijk, kregen zij vier kinderen waarvan de oudste twee op jonge leeftijd overlijden. Lodewijk werd hierdoor op 4-jarige leeftijd de troonopvolger: Lodewijk XVII (1785-1795). Op 14 juli 1789 veranderde echter alles. Een menigte bestormde de staatsgevangenis in Parijs, de Bastille. Op die dag werd op geweldadige wijze de monarchie afgeschaft. De Franse Republiek was een feit. De koning probeerde in 1791 nog met zijn gezin te vluchten, maar dat mislukte. De toen 6-jarige tengere kroonprins met zijn blauwe ogen en zijn

blonde haar was het enige lid van het gezin dat bij de Parijse bevolking nog vertedering opwekte. Hij stond bekend als een beminnelijk, intelligent en soms ondeugend kind. Zijn wereld stortte echter in, toen in 1793 zijn vader en moeder door de guillotine werden omgebracht en hij door een schoenlapper en zijn vrouw werd 'heropgevoed'. Hij moest zijn afkomst, rang en bestemming vergeten. Door de eenzame opsluiting in een donkere ruimte en een tekort aan voedsel is dat gelukt, en hij vergat niet alleen dat. De eens zo intelligente Lodewijk was onherkenbaar veranderd. Hij stierf op 10-jarige leeftijd (Zaal, 1995).

Uit onderzoek is gebleken dat *nurture* ook invloed heeft op de fysieke en de psychische gesteldheid van een kind. Zo werden baby's die in de baarmoeder zijn geconfronteerd met de gevolgen van de hongervinter in de Tweede Wereldoorlog met een lager geboortegewicht geboren dan gemiddeld. Als gevolg hiervan vertonen deze hongervinterbaby's, maar ook de kinderen van hen (!), een verhoogde kans op hart- en vaatziekten. Deze zogenoemde *epigenetische* gevolgen van de hongervinter kunnen gedurende generaties doorwerken. Evenzo kan stress leiden tot epigenetische verandering en tot onder meer depressies.

Wat is epigenetica?

Epigenetica verwijst naar overdraagbare veranderingen die niet kunnen worden toegeschreven aan veranderingen in het erfelijk materiaal zelf, het DNA. Interne en externe factoren, zoals stress en (gebrek aan) voeding, kunnen een verandering aanbrengen in eiwitten die zich, al dan niet direct, binden aan het DNA, de drager van erfelijk materiaal. Hierdoor wordt de manier waarop het DNA tot uiting komt veranderd. Een gen bestaat uit delen DNA. Als gevolg van epigenetische veranderingen wijzigt de uitingsvorm van genen.

Onderwijsinstellingen die het *nature en nurture*-standpunt aanhangen, werken vanuit de visie dat zowel de aanleg van een leerling als de opvoeding en het onderwijs cruciaal zijn voor zijn ontwikkeling. Voor het onderwijs betekent dit dat de lesstof is afgestemd op de cognitieve, sociale en emotionele ontwikkeling van de individuele leerling. Deze afstemming is essentieel om de leerling kennis en vaardigheden op zijn eigen ontwikkelingsniveau te laten oefenen. Daarnaast is een breed onderwijsaanbod van belang, zodat de leerling zijn eigen mogelijkheden en voorkeuren kan ontdekken.

Ten slotte is een veilige en prettige sociale omgeving noodzakelijk om tot leren te kunnen komen.

Het *nature en nurture*-denkbeeld is leidend in optimaal ontwikkelingsgericht onderwijs. Op deze organisatievorm van het onderwijs wordt in deel III uitgebreider ingegaan.

De meervoudige intelligentietheorie

De in dit boek gehanteerde intelligentiedefinitie (zie pagina 14) verschilt wezenlijk met de meervoudige intelligentietheorie. Om het belangrijkste verschil hiertussen duidelijk te maken, wordt kort ingegaan op deze theorie. In de tweede helft van de 20e eeuw komt er steeds meer aandacht voor belangrijke menselijke kwaliteiten als creatief denken, sociaal leiderschap, technische vaardigheden en kunstzinnig talent. In vervolg hierop heeft Gardner in 1983 zijn boek over de meervoudige intelligentietheorie gepubliceerd waarin hij zeven intelligenties onderscheidt: de verbaal-linguïstische, de logisch-mathematische, de visueel-ruimtelijke, de lichamelijk-kinesthetische, de muzikaal-ritmische, de intrapersonlijke en de interpersoonlijke intelligentie. Deze breidt hij later (1999) uit met de natuurgerichte, de spirituele en de existentiële intelligentie. Gardner (1993) geeft als reden voor het gebruik van het begrip intelligentie: 'Als ik gewoon had opgemerkt dat mensen verschillende talenten bezitten, zou deze bewering onomstreden zijn geweest – en mijn boek zou onopgemerkt zijn gebleven.'

Psychologen en psychometristen hebben in het bijzonder kritiek op het gebruik van het begrip intelligentie in de meervoudige intelligentietheorie. Zij voeren aan dat het verwarring schept om diverse menselijke talenten en vaardigheden intelligenties te noemen. Door bijvoorbeeld een atleet lichamelijk-kinesthetisch intelligent te noemen, verliest het begrip intelligentie zijn functie, en daarmee zijn relevantie. De hierdoor ontstane verwarring over dit begrip kan negatieve consequenties hebben voor (zeer) moeilijk en makkelijk lerenden. Hun specifieke leerbehoeften kunnen hierdoor onvoldoende of niet worden herkend en onderkend.

De reactie van Gardner op deze kritiek is volgens Mackintosh (2011), dat het hem niet interesseert of de tien intelligenties talenten, vaardigheden, vermogens of intelligenties worden genoemd, zolang maar dezelfde benaming wordt gebruikt. 'Otherwise, he argues, those called 'intelligences' will be perceived as more important or valuable than those called mere talents or skills.'

In het onderwijs is de meervoudige intelligentietheorie van Gardner populair, zeker in Nederland en de Verenigde Staten. Deze theorie biedt meerwaarde, omdat hiermee aandacht wordt geschonken aan belangrijke talenten, vaardigheden en vermogens. Uiteraard is het wel belangrijk om daarnaast oog te hebben voor het afwijkende leerproces en de specifieke leerbehoeften van moeilijk en makkelijk lerenden.

1.2 LEERPROCES

Het intelligentieniveau van de leerling is van grote invloed op zijn leerproces. In principe verloopt het leerproces van een leerling met een IQ-score van 90 tot en met 120 op een reguliere school zonder problemen. De vaardigheden van de leerling en het onderwijs sluiten namelijk goed op elkaar aan. Een leerling met een IQ van 85 kan onder gunstige omstandigheden de school ook nog gewoon afmaken, maar bij een lager intelligentieniveau wordt dat moeilijk. Ook leerlingen met een IQ van 121 tot en met 130 krijgen in toenemende mate te maken met het feit dat het onderwijs niet meer aansluit bij hun leerproces.

Classificatie

In het onderwijs en de zorg wordt gewerkt met een classificatie, omdat het intelligentieniveau bepalend is voor het leerproces, het niveau van functioneren en daarmee het vertoonde gedrag. De naamgeving wordt vaak aangepast aan de omgeving waarin deze wordt gebruikt (zie tabel 1.1).

Tabel 1.1: Classificatie van intelligentie in de psychologie en in het onderwijs.		
IQ-score	Psychologie	Onderwijs
≤ 20	Diep verstandelijk beperkten	-
20 - 34	Ernstig verstandelijk beperkten	-
35 - 49	Matig verstandelijk beperkten	-
50 - 69	Licht verstandelijk beperkten	Zeer moeilijk lerenden
70 - 79	Laagbegaafden	Moeilijk lerenden
80 - 89	Benedengemiddeld intelligenten	Matig lerenden
90 - 109	Gemiddeld intelligenten	Gemiddeld lerenden
110 - 119	Bovengemiddeld intelligenten	Bovengemiddeld lerenden
120 - 129	Begaafden	Makkelijk lerenden

Hoe herken je een moeilijk of makkelijk lerend kind?

Waarom is het van belang individuele verschillen te erkennen?

Hoe kun je de ontwikkeling van alle leerlingen ondersteunen?

Moeilijk en (zeer) makkelijk lerende kinderen lopen in het onderwijs vaak vast. Zij ontwikkelen leer- en/of gedragsproblemen omdat hun onderwijsbehoefte sterk verschilt van gemiddeld lerende leerlingen. Als het onderwijs wordt aangepast aan hun leerbehoeften, nemen de problemen vaak sterk af en verdwijnen soms helemaal. Dit boek biedt handvatten voor de leraar en laat je aan de hand van casussen zien wat je in de les kunt doen met je leerling.

In de audiobestanden op de website van lannoocampus worden casussen verder uitgediept. Ze nodigen je uit na te denken over je eigen professionele rol en je handelen in bepaalde situaties. Dat biedt een heel waardevol leermoment.

'Dit boek is van veel waarde voor de praktijk én opleiding. Een must voor iedere professional.' - **Jacqueline Blaak, adviseur onderwijs en ontwikkeling**

'Alle leerlingen bij de les brengt alledaagse schoolpraktijk tot leven! Vooral moeilijk lerende en makkelijk lerende leerlingen ervaren motivationele, sociale, emotionele en leerproblemen. Willy de Heer maakt inzichtelijk hoe leerkrachten deze problemen kunnen herkennen, ermee kunnen omgaan en deze problemen preventief kunnen ondervangen.' - **Prof. dr. Ton Mooij, Radboud Universiteit Nijmegen, Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen**

'Wat een volledig en informatief boek, zowel voor ouders als onderwijsgeevenden. Hierin komt echt alles terug wat je tegenkomt en nodig hebt bij het creëren van wèrkelijk passend onderwijs.' - **Karin van Ooijen moeder van 2 hoogbegaafde zoons en regio-coördinator bij Balans, vereniging voor ouders**

Dr. Willy de Heer heeft veel ervaring in het onderwijs en de zorg. Zij is voorzitter van Stichting Kenniscentrum voor Makkelijk Lerenden en van Taskforce Ontwikkelingsgericht Onderwijs. Daarbij ontwikkelt zij *serious learning games* om moeilijk en makkelijk lerenden beter te begrijpen.

